

ІНТЕРКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*І. Г. Сидоренко, кандидат філософських наук
limans@j.ua*

Анотація. Розглянуто питання інтеркультурного виховання в полікультурному суспільстві. Невідворотній процес культурної інтеграції ставить питання формування ідентичностей та вміння знаходити консенсус. Проблема лежить у площині соціалізації молоді та у подоланні стереотипів сприйняття відмінностей між культурами.

Ключові слова: полікультурність, соціалізація, інтеркультурне виховання, ідентичність, відмінності, інтеграція.

Актуальність даного дослідження зумовлена поглибленням культурної неоднорідності європейського простору. Цей процес піднімає низку питань, серед яких питання полікультурного виховання та соціалізації. На сьогодні слід також визначитися, чи має стати толерантність тим принципом, що переважить прагнення кожної з культур обстоювати право на винятковість.

Прикметним для нашого часу стало відкриття на початку 1990-х років у Парижі Всесвітньої академії культури для діячів науки та мистецтва усіх країн світу. У статутному документі Хартії, що визначає напрями діяльності академії, у частині, присвяченій науковим та моральним задачам, зазначено, що у XXI столітті в Європі буде спостерігатися масштабне змішання («метисація» – Еко У.) культур.

Відкриттю академії передувала тривала історія вирішення проблеми питання полікультурного європейського суспільства. Зокрема, наприкінці 1970-х років, Рада культурного співробітництва Ради Європи чітко визначилася щодо виховного та культурного аспектів цього питання: полікультурність на теренах Європи має бути захищеною [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку розмаїття та єдності культурного простору розглядали К. Леві-Строс, У. Еко, А. Перотті, А. Жордан та багато інших сучасних науковців.

Мета дослідження – розгляд проблеми інтеркультурного виховання в полікультурному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Задля сприяння розвитку спільного культурного простору європейських народів, Європейський парламент та Рада Європи у 2000 році започаткували програму «Культура 2000». Серед головних цілей цієї програми зазначено: а) розвиток культурного діалогу та взаємних знань про культуру й історію європейських народів; б) сприяння творчості та міждержавному поширенню культури, з особливим акцентом на молоді та соціально неблагополучних людях, а також на культурній різ-

номанітності; в) підкреслення культурної різноманітності та розвиток нових форм культурного самовираження; г) підтримка міжнародного культурного діалогу та взаємного обміну між культурами європейських і неєвропейських країн та інші.

Вочевидь, поставлені завдання потребують постійного вирішування, тому Європейський парламент і Європейська Рада у 2006 році продовжили програму під назвою «Культура 2007-2013». Акцентовано знову на сприянні діалогу культур.

Починаючи з середини ХХ століття відбуваються постійні процеси імміграції та міграції. Переміщення окремих індивідів та цілих груп людей дедалі більше поживається. Африканці та вихідці з Близького Сходу прагнуть у Європу. При цьому, іммігранти значною мірою засвоюють звичаї тієї місцевості, до якої потрапили. Мігранти, навпаки, створюють власні культурні осередки. Відбувається або зімкнення, або зіткнення культур (Еко У.). Культурне різноманіття характерне не лише для європейського простору. Аналогічні за масштабами та змістом процеси відбуваються у Сполучених Штатах Америки та в Латинській Америці, індійці заселяють африканський континент, китайці присутні всюди тощо. «Третій світ стукає у двері Європи та входить у них, навіть коли Європа не погоджується впускати. ...Європа перетвориться на багаторасовий... континент. Подобається вам це або ні, але так і буде» [2].

Фахівець із міжнародних міграційних процесів Антоніо Перотті говорить про те, що інтернаціоналізація економіки, обмін технологіями та ідеями, різноманітні позитивні досягнення нашої доби не вирішують, а, можливо, й опосередковано сприяють загостренню в колективній свідомості етнічного аспекту та важливості територіального чинника (бути у себе вдома, боротися проти проникнення на свою територію) [3]. Зауважимо, що йдеться про плюралістичні та демократичні західні суспільства.

Французький дослідник проблем меншин Анрі Жордан («Меншини в Європі. Мовні права і права людини») зазначає, що сьогодні неможливо обійти увагою національні почуття, потребу людей належати до певної спільноти. Усталені теорії зазнають краху, а, отже, слід змінювати наше світосприйняття. Неможливо не враховувати існування численних меншин та національностей.

Постає потреба у новій концепції, вибудованій на засадах консенсусу. Така концепція має передбачати інтеграцію в суспільство, позбавлену тенденцій до нав'язування своєї культури, і, водночас, вимагати від представника меншини прийняття основоположних цінностей національної культури. Адже, наголошує А. Перотті, жодна нація не наділена винятковим правом на цінності, які становлять культурну спадщину людства [4].

Як приклад можна згадати, що Європа в період раннього Відродження була місцем зустрічі та сплаву найрізноманітніших впливів: грецької, романської, германської та англосаксонської традицій, арабського та китайського впливів, про що зазначає у своїй праці «Раса та історія» К. Леві-Строс.

Аналізуючи внесок різноманітних культур у розвиток людства, вчений підсумував, що кумулятивні форми культури «ніколи не були справою

ізолюваних культур, але тих культур, які поєднували, вільно чи мимоволі, свої взаємні ходи, реалізуючи різноманітними засобами (міграції, запозичення, торгівельні обміни, війни) коаліції... І ось ми вже прямо доходимо до абсурдності декларування того, що одна культура має переваги над іншою» [5].

Віддаючи належне багатоманітності та самотності культур, звернемо увагу на проблеми, які виникають у цьому зв'язку перед сучасними суспільствами. Полікультурність загострює цілу низку питань: формування ідентичностей, їх взаємозв'язок із суспільством, проблеми інтеграції, прав та свобод, а також питання полікультурного виховання й соціалізації.

Надзвичайно актуальним у процесі полікультурного виховання виявляється питання, якому з чинників віддати перевагу: чи слід у процесі освіти акцентувати на тих принципах, які претендують на універсальність, або ж головним є включення індивідів у своєрідні культурні спільноти?

Очевидно, що в сучасних, неоднорідних за своїми етнічними структурами суспільствах, процеси соціалізації слід розглядати іншим чином, ніж у суспільствах монокультурних (якщо такі на сьогодні можливі).

Соціалізація виконує подібні трансляційні та виховні функції культури завдання, і є процесом, завдяки якому культура суспільства передається і засвоюється новими поколіннями. Дитина успадковує традиції, манери, стереотипи поведінки і мислення навколишнього середовища. Вона навчається оцінювати себе, визнавати ролі інших людей. Визначальним фактором як у процесі соціалізації, так і в процесі розвитку ідентичності є те, які оцінки дають оточенню і самій дитині інші люди.

Перебуваючи в оточенні родини, близьких людей, дитина проходить первинну соціалізацію. Вона ідентифікує себе з іншими, засвоює необхідні основні цінності та норми своєї культури. Завдяки первинній соціалізації особистість стає повноправним членом суспільства.

Вторинна соціалізація дитини відбувається у школі, а також завдяки формальним і неформальним контактам з іншими соціальними групами. Безумовно, у процесі спілкування з іншими дитина виявляє не тільки подібності, але й відмінності. Важливо, щоб відкриття відмінностей стало зв'язком, а не перешкодою (Леві-Строс К.). Усвідомлення схожості та відмінностей сприяє пізнаванню, насамперед, себе.

Однак, при всьому багатстві нюансів взаємин, слід пам'ятати про основоположне – зв'язок між людьми. Метою сучасної інтеркультурної педагогіки є не вивчення культур як таких (Перотті А.). Слід констатувати, що знання інших культур не тотожне симпатії до них. Навпаки, здатне породжувати спектр негативних почуттів, тим більше сильних, чим більш тісним є сусідство та контакти: англійці-французи, французи-італійці, італійці-албанці, європейці – вихідці з Близького Сходу й Африки та ін.

Природа неприйняття іншого має біологічне коріння. Вона проявляється у тваринному світі як розподіл території, на емоційному – як негативні реакції на подразники різної природи – колір шкіри, незрозуміла мова, кулінарні уподобання, особливості естетичних уподобань тощо.

Неприйняття, недовіра до іншого, невідомого, цілком природно притаманні дитині. Дорослі поступово привчають її до терпимості, толерантності, поваги. Сучасний італійський культуролог, письменник Умберто Еко вважає, що «привчати до терпимості людей дорослих, які стріляють один в одного з етнічних чи релігійних причин, – лише марнувати час. Час змарновано. Це означає, що з дикунською нетерпимістю слід боротися, починаючи з її основ, неухильними зусиллями виховання, починаючи із самого ніжного дитинства... перш, ніж вона перетвориться на поведінковий корок, непробивно грубий та твердий» [6].

Враховуючи ці чинники, в основу інтеркультурної освіти покладено взаємодію між дітьми та молоддю. Слід дати дітям і молодим людям можливість на підставі власних переживань і вражень здобувати досвід спілкування з носіями інших культур. Під час подібних контактів дитина не тільки знайомиться з іншими людьми, але й краще пізнає себе, усвідомлено підтверджуючи власну ідентичність.

Безумовно, різні культури різняться не лише мовою та обрядовістю, але й уявленнями про мораль. Однак, визнаючи відмінності, ми, водночас, засвідчуємо універсальність деяких моделей поведінки (наприклад, любов матері до своїх дітей). Інколи погоджуємося, що цінності інших культур доводять свої переваги над цінностями інших. Ми погоджуємося також із тим, що неможливість однакових для всіх культур етичних цінностей підпорядкована логіці того чи іншого середовища. Визнаючи існування інших культур та поважаючи їх відмінності, ми не зрікаємося своєї культурної ідентичності. Намагання зрозуміти іншого – означає руйнувати стереотипи, не заперечуючи і не знищуючи відмінностей (Еко У.).

Звернемося до Сартра, який сказав, що пізнати себе ми можемо лише в присутності Іншого. Сартр стверджував це щодо сфери моральних відносин, і в контексті заявленої теми норми людського спілкування й терпимості видаються не менш важливими. Розуміючи іншого, ми маємо право розраховувати на подібне ставлення до себе.

Проте, перешкодою на шляху нової ідентичності, що усвідомлюється дітьми, постає орієнтація, наперед закладена дорослими. Самі нерідко будучи носіями стереотипів і помилок, батьки та вчителі не сприяють розумінню дітьми реального стану культури. Дорослі залишають поза увагою ту даність, що, маючи багато відмінностей, представники різних культур часто є нащадками спільного досвіду, їх об'єднують спільні досягнення та втрати, спільні традиції тощо.

Фахівці Ради культурного співробітництва розглядають інтеркультурне виховання як такий аспект соціалізації, що має дати дітям та молодим людям навички діяти відповідно до прав людини, а також «включати у формування особистості дитини на різних етапах її розвитку потребу боротися проти будь-яких проявів дискримінації» [7]. Тобто, інтеркультурне виховання має враховувати юридичний, етичний та моральний чинники. Формування громадянина в полікультурному суспільстві має відбуватися навколо основної цінності – прав людини.

Дотримання прав людини – це той універсальний чинник, на який ми можемо орієнтувати міжкультурну взаємодію незважаючи на ідеологічні, політичні, релігійні, мовні тощо розбіжності.

Висновки. Інтеркультурне виховання розвиває педагогіку людських взаємин – прагне навчити дитину саму визначати власне місце щодо інших. Воно дає також дитині засоби для урізноманітнення свого спілкування з іншими, пізнання культурних особливостей свого оточення. Практичне застосування інтеркультурного виховання полягає в умінні спілкуватися, у тому числі, у конфліктних ситуаціях (Перотті А.). Слід пам'ятати, що будь-хто може опинитися в ситуації включеності в поле домінуючої культури – як мігрант, іммігрант, турист або з інших причин.

Таким чином, на школу та на інші освітні інститути покладається важлива роль – сприяти соціалізації дитини, враховуючи інтеркультурність сучасного соціального простору.

Список літератури

1. Перотті А. Виступ на захист полі культурності / А. Перотті. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 13.
2. Эко У. Миграции, терпимость и нестерпимое / У. Эко ; пер. с ит. Е. Костюкович // Пять эссе на темы этики. – М. : Астрель : CORPUS, 2012. – С. 167.
3. Перотті А. Виступ на захист полі культурності / А. Перотті. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 14.
4. Перотті А. Виступ на захист полі культурності / А. Перотті. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 15.
5. Леви-Стросс К. Раса и история [Электронный ресурс] / К. Леви-Стросс. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/levestr/rasa.php
6. Эко У. Миграции, терпимость и нестерпимое / У. Эко ; пер. с ит. Е. Костюкович // Пять эссе на темы этики. – М. : Астрель : CORPUS, 2012. – С. 179.
7. Перотті А. Виступ на захист полікультурності / А. Перотті. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 81.

ИНТЕРКУЛЬТУРНОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ФАКТОР СОЦИАЛИЗАЦИИ В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ ОБЩЕСТВЕ

И. Г. Сидоренко

Аннотация. *Рассмотрены вопросы интеркультурного воспитания в поликультурном обществе. Необратимый процесс культурной интеграции поднимает вопрос формирования идентичностей и умения находить консенсус. Проблема лежит в плоскости социализации молодежи и в преодолении стереотипов восприятия различий между культурами.*

Ключевые слова: *поликультурность, социализация, интеркультурное воспитание, идентичность, различия, интеграция.*

INTERCULTURAL EDUCATION AS A FACTOR OF SOCIALIZATION IN A MULTICULTURAL SOCIETY

I. Sydorenko

Annotation. *The article is devoted to the issues of the intercultural education in multicultural society. The irreversible process of the integration of the culture causes the issues of identity and ability to find consensus. The problem is attached to youth socialization and overcoming the stereotypes about perception differences between cultures.*

Key words: *multiculturalism, socialization intercultural education, identity, differences, integration.*

УДК – 003. 043: 009. 332. 243 «17–18 ст»

ДІАЛОГ КУЛЬТУР УКРАЇНИ – ГРЕЦІЇ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У XVII–XVIII СТОЛІТТЯХ

*Л. В. Терещенко-Кайдан, кандидат мистецтвознавства,
доктор філософії (PhD)
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв*

Анотація. *Проаналізовано культурний діалог України та Греції у XVII–XVIII століттях. Надано філософську та історичну характеристику того стану відносин між двома країнами, що склався на час зазначеного періоду. Okремо наголошено на провідному місці релігії та розвитку духовної культури в українсько-грецьких відносинах XVII–XVIII століть.*

Ключові слова: *Україна, Греція, діалог культур, духовна культура, рукописна спадщина.*

Звертаючись до питань паралелізму та особливостей розвитку духовної культури України та Греції XVII–XVIII ст., не можна обійти осторонь проблему культурного діалогу цих двох країн. Саме в даному випадку дуже вдало гармонізує формула «Я – Ти», а замість «тире» вдало стає духовність, релігія, віра, Православ'я.

Одним із найбільш значних впливів на культурне й політичне життя слов'ян в цілому та українців зокрема, відіграло Православ'я. Ще з часів візантійських впливів, коли Візантія лояльно поставилася (і навіть посприяла) до націоналізації богослужбової практики, на антиуніатському Київському помісному соборі 1621 р. було затверджено свого роду «програму діяльності» відродженої Православної Церкви в Україні, відому під назвою «Советова-